ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію Пилипчук Оксани Олегівни «Київське юридичне товариство (1877-1919): організаційні засади, наукова та культурно-просвітницька діяльність», поданої на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки й техніки

Актуальність теми дослідження

Особливо актуальним звернення до історії стає в переломну епоху, коли відбувається активний пошук шляхів подальшого розвитку. В роки незалежності значно зросла вагомість історико-наукових досліджень, які сприяють розкриттю й осмисленню багатства національного досвіду в різних наукових галузях. Особливий інтерес викликає остання чверть XIX – початок XX століття. Цей період характеризується інтенсивним економічним, соціальним і культурним розвитком України, небувалим злетом і розмахом діяльності прогресивних наукових сил, у тому числі й різних наукових товариств (медичних, природничих, просвітницьких, юридичних). Одним із таких громадських об'єднань, яке, безперечно, відіграло вагому роль у науковому, громадському і культурному житті України, стало Київське юридичне товариство (КЮТ). Діяльність КЮТ – важлива сторінка української історії науки, що має цінне наукове, теоретичне й пізнавальне значення й вимагає поглибленого й об'єктивно аргументованого дослідження. Тому актуальність обраної теми не викликає сумніву.

Актуальність роботи також підсилюється тим, що перед сучасним українським суспільством постало складне питання переходу до відкритого громадянського суспільства, однією з якісних характеристик якого виступає можливість участі його членів у суспільно-політичному житті за допомогою об'єднання в незалежні від держави асоціації. У зв'язку з цим звернення до історії вітчизняних громадських об'єднань юристів набуває особливого наукового та практичного інтересу.

Вважаємо, що актуальність здійсненого Оксаною Олегівною дослідження органічно корелюється з його теоретичним значенням, яке полягає в тому, що основні досягнення, ідеї та напрями діяльності КЮТ, а також фактичний матеріал, теоретичні положення та висновки дисертації можуть слугувати основою для поглибленої роботи над відповідними розділами історії української юридичної науки, при написанні фундаментальних праць з історії юриспруденції.

Зв'язок із державними та галузевими науковими програмами здійснюється у відповідності до тематичного плану Центру досліджень з історії науки і техніки ім. О.П. Бородіна Державного університету інфраструктури та технологій Міністерства освіти і науки України «Історія науки і техніки в напрямах, школах, іменах» (державний реєстраційний номер 0107U002218).

Представлені аргументи, на нашу думку, підтверджують актуальність і суспільну затребуваність дисертаційного дослідження О.О. Пилипчук, предметом якого обрано організаційні основи, наукову та культурно-просвітницьку діяльність Київського юридичного товариства.

Наукова новизна одержаних результатів

У дисертації наукова новизна отриманих результатів представлена на всіх необхідних рівнях. Найбільш істотними науковими результатами, що вперше представлені в дисертації О.О. Пилипчук є: здійснення комплексного історико-наукового аналізу організаційних засад, наукової та культурно-просвітницької діяльності Київського юридичного товариства, введення до наукового обігу широкого кола документальних матеріалів, виявлених в архівах м. Києва. Здобувачкою поглиблено результати попередніх історико-правових досліджень з діяльності юридичних товариств Російської імперії другої половини XIX – початку XX ст. Набули подальшого розвитку дослідження з історії діяльності юридичних товариств – послідовників КЮТ тощо.

Ступінь обгрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ретельне вивчення рукопису дисертації, автореферату, опублікованих статей і тез доповідей О.О. Пилипчук переконує, що авторський підхід до розкриття обраної історико-наукової теми можна характеризувати як грунтовний. На нашу думку, аргументованими є методологічний апарат й теоретичні засади дослідження, описані у вступній частині.

Застосування у ході вивчення проблеми оптимальної для такого виду робіт кількості методів наукового історичного дослідження дозволили Оксані Олегівні якісно опрацювати значну кількість архівних документів, в тому числі маловідомих, наукової літератури з історії науки, історії України, історії права та досить грамотно інтерпретувати зібрані матеріали з позицій сучасної науки.

Обгрунтованість висвітлених у дисертації висновків засвідчується також: солідною джерельною базою, в якій представлено 630 позицій; достатнім рівнем апробації отриманих у ході дослідження висновків, оприлюднених на 24 наукових конференціях міжнародного та всеукраїнського рівнів, що проходили в Києві, Сєвєродонецьку, Кагулі (Молдова), наявністю 1 одноосібної монографії, 22 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статей у наукових періодичних виданнях іноземних держав.

Таким чином, аналіз наукового апарату, тексту дисертації та оприлюднення і впровадження результатів дослідження О.О. Пилипчук, засвідчує достатній рівень обгрунтованості сформульованих нею і представлених до захисту наукових положень, висновків, рекомендацій.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Аналіз змісту дисертації та її завершеності свідчить про те, що робота Пилипчук Оксани Олегівни «Київське юридичне товариство (1877-1919): організаційні засади, наукова та культурно-просвітницька діяльність», має чітку логічну структуру, зумовлену метою й завданнями дослідження, складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних

джерел та літератури (630 найменувань), 9 додатків (на 14 сторінках), наявність яких значно доповнює і збагачує дисертаційне дослідження та актуалізує невідомі джерела. Загальний обсяг дисертації складає 521 сторінку. Основний зміст викладено на 436 сторінках тексту, що відповідає сучасним технічним вимогам до докторських дисертацій у галузі суспільних і гуманітарних наук. Вступ дослідження містить усі компоненти, необхідні для докторської дисертації, зміст висновків до кожного розділу відповідає заявленій проблематиці, сформульовані в дисертації завдання відображені в загальних висновках.

У першому розділі - «**Історіографія проблеми, джерельна база та методологія дослідження**» розкривається процес наукового осмислення досліджуваної проблеми, джерельна база та методологія дослідження. Історіографічний аналіз засвідчив, що досліджувана наукова проблема, з одного боку, фрагментарно репрезентована у працях вчених, а з іншого – немає цілісного, комплексного і всебічного дослідження історії Київського юридичного товариства. Основою джерельної бази стали матеріали державних архівів України: Центрального державного історичного архіву України (м. Київ), Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. В результаті опрацювання матеріалів про Київське юридичне товариство, до наукового обігу введено низку нових документів з різних аспектів історії створення та діяльності Київського юридичного товариства та його послідовників. В розділі подається аналіз обраних підходів, принципів і методів дисертаційного дослідження, які є цілком логічними для історико-правових досліджень.

У другому розділі «**Передумови виникнення Київського юридичного товариства**» на основі аналізу і систематизації наукової літератури, дисертанткою сформовано картину передумов, які сприяли професійному групуванню юристів наприкінці 60-70-х років XIX століття. О.О. Пилипчук в своєму дослідженні грунтовно окреслила політичні, економічні та наукові передумови, що сприяли даному процесові. Авторкою проаналізовано внесок європейського права в розвиток українського законодавства (XII –XVIII ст.), а також розкривається історія створення та діяльність юридичного факультету Університету Св. Володимира в І половині XIX ст. Доведено, що діяльність науковців, практична реалізація їх наукових ідей залежала від суспільно-політичної ситуації, в якій доводилось працювати. Суттєво сприяв реалізації задуму провідних вчених-юристів того часу стосовно організації взагалі усіх наукових товариств також Університетський статут 1863 року.

У третьому розділі «**Створення та діяльність Київського юридичного товариства**» висвітлено специфіку юридичних товариств, яка полягала в тому, що ці організації об'єднували в своїх лавах вчених-юристів і основною метою їх діяльності була всебічна розробка основ юридичної науки. Дослідницею проаналізовано процес заснування Київського юридичного товариства, окреслено мету та завдання КЮТ; висвітлена роль В.Г. Демченка, О.Ф. Кістяківського, П.К. Скорделлі, Р.І. Базинера, К.А. Мітюкова, М.А. Розова, О.В. Романович-Славатинського у заснуванні даного об'єднання. В діяльності Київського юридичного товариства було виділено 3 періоди: перший період (1877–1881); другий період (1881–1909); третій період (1909–1919). У Окрема увага була приділена створенню в 1879 р. відділення звичаєвого права

Київського юридичного товариства. Доведено, що діяльність КЮТ була багатогранною, широкомасштабною, пронизаною високими науковими ідеями і демократичними тенденціями. Ефективність цієї діяльності забезпечувалась активною працею найвизначніших діячів науки, освіти та судової системи. КЮТ видавало «Труды», а також «Протоколы заседаний юридического Общества Университете Святого Владимира» (1877–1881, 1909–1916). Розкрито діяльність КЮТ в контексті соціально-політичних змін і реалій того часу. Заслугою дисертантки стало те, що вперше на основі історико-наукового аналізу розроблено періодизацію діяльності КЮТ, пов'язану із змінами в суспільному устрої Російської імперії. В контексті дослідження просвітницької діяльності товариства, О.О. Пилипчук грунтовно проаналізувала основні засоби досягнення просвітницьких цілей КЮТ, а саме: участь у засіданнях, видання друкованих органів, друкування протоколів засідань і праць членів КЮТ, брошур юридичного змісту, читання публічних лекцій, надання премій за наукові твори за встановленими і вільними темами, створення бібліотек, організація бюро щодо надання безкоштовної юридичної допомоги населенню. Також авторкою відображено роль Київського юридичного товариства в розробці різних законодавств.

У четвертому розділі «**Наукова спадщина Київського юридичного товариства**» та наукова спадщина КЮТ. Зокрема, розкривається внесок членів КЮТ О.П. Романович-Славатинського та О.О. Ейхельмана у розвиток державного та конституційного права; обгрунтовується роль О.Ф. Кістяківського, Х.Д. Мельграфа, О.А. Квачевського, П.К. Скорделлі, Д.І.Піхна, А.Г. Должанського, В.С. Стрельнікова у розвитку українського звичаєвого права; висвітлюється в розділі й розробка проблеми теорії держави і права, до якої долучилися члени КЮТ; аналізується внесок Й.О. Покровського, П.О. Соколовського. О.М. Гуляєва, К.А. Мітюкова, Л.М. Казанцева, О.О. Федотова-Чеховського у розробку проблем римського права. Найбільшу увагу дослідниця приділила висвітленню доробку вчених КЮТ, присвячених проблемам цивільного та кримінального права. Майже усі члени Товариства вважали римське право тим фундаментом, на якому базувалося законодавство багатьох європейських країн. Кримінальне право в рамках Товариства отримало вивчення таких проблем, як становлення і розвиток суду присяжних на Україні, злочини з ознаками розкрадання, новітні школи кримінального права, цивільний позов в кримінальному процесі, самогубство і самоуправство, як злочини, за вітчизняним законодавством, а також діяльність товариств патронату на захисті прав колишніх ув'язнених.

У п'ятому розділі «**Послідовники Київського юридичного товариства (1917 - дотерпер)**» досліджується діяльність Українського правничого товариства в Києві (1917-1920 рр.), Українського правничого товариства у Варшаві (1921-1922 рр.), Українського правничого товариства у Празі (20-30-ті роки XX ст.), Громадського об'єднання «Українське юридичне товариство» (1999 – до т.ч.). Позитивним є той факт, що авторкою представлена схема сучасного бачення наукової спадщини послідовників КЮТ в контексті розвитку юридичної науки в діяльності сучасної організації «Українське юридичне товариство».

Представлені наприкінці дослідження висновки відповідають сформульованим у вступі меті й завданням, випливають зі змісту роботи, є чіткими

й логічними, віддзеркалюють основні результати дисертації. Їх достовірність забезпечується належно обґрунтованим методологічним інструментарієм, достатньою джерельною базою та якісною апробацією результатів дослідження.

Таким чином, оцінка змісту дисертації Оксани Олегівни Пилипчук «Київське юридичне товариство (1877-1919): організаційні засади, наукова та культурно-просвітницька діяльність», засвідчує те, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є самостійною, завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Отримані автором результати мають вагоме значення для розвитку вітчизняної науки і практики. Освоєння історії КЮТ дозволяє вивчити конкретні особливості і форми його діяльності в умовах царської Росії, його участь у вирішенні конкретних питань юриспруденції. У зв'язку з цим вивчення історії функціонування наукових товариств набуває важливого значення і для створення фундаментальних праць з історії юридичної науки. Новий погляд на доробок вчених, які працювали в Товаристві сприятиме збагаченню історично-наукового знання і може бути використаним для поглибленої розробки відповідних розділів історії української юридичної науки. Фактичний матеріал, який міститься в роботі, теоретичні узагальнення, роблять реальний внесок в розробку історії і наукових основ юриспруденції. Це дозволяє обґрунтувати можливі шляхи його творчого використання у сучасній науці.

Матеріали даного дослідження можуть бути використані у закладах вищої освіти у процесі викладання історії науки і історії права; при розробці загальних і спеціальних курсів з історії науки і історії права; в процесі науково-дослідної роботи аспірантів; в системі підвищення кваліфікації наукових кадрів.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні результати дослідження відображено у 48 публікаціях автора, з них – 1 – індивідуальна монографія, 22 статті – у провідних наукових фахових виданнях України, 2 – у зарубіжному науковому періодичному виданні, 23 публікації апробаційного характеру у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Аналіз проблематики публікацій автора свідчить про відображення в них основних результатів кожного з розділів дисертаційного дослідження. Кількість публікацій, їх обсяг, якість і проблематика відповідають вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника». Висновки й результати дослідження доповідалися як на міжнародних, так і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Спрямованість науково-практичних конференцій, де здійснювалася апробація дисертаційного дослідження, характер наукових публікацій, у яких відображено окремі положення й результати проведеного дослідження, відображають основні аспекти вивчення історії Київського юридичного товариства. З огляду на це, можна стверджувати, що

кількість і якість опублікованих О.О. Пилипчук наукових праць є достатньо дисертація пройшла належну апробацію і може вважатися самостійною науков працею.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Зазначимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації ідентичними. Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підста стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам, визначаються МОН України. У тексті автореферату відображено осно положення, зміст, результати і висновки здійсненого О.О. Пилипчук дисертаційно дослідження.

Дискусійні положення та зауваження

Дисертація справляє позитивне враження, містить цікавий історико-науков фактаж, важливі авторські інтерпретації, грунтовні висновки. Автореферат повніс відповідає структурі та змісту дисертації. Як і будь-яка самостійна й глибока змістом наукова праця, дисертація містить також і певні дискусійні положен щодо яких хотілося б дізнатися позицію автора:

1. На наш погляд, сформульовані здобувачкою у вступній частині завдання «здійснити аналіз основних напрямів наукової діяльності Київського юридично товариства, показати його внесок в розвиток провідних галузей права та окрем правових інститутів» та завдання 6 «встановити взаємозв'язок наукових здобут Київського юридичного товариства із сьогоденням» певною мірою перекликаютьс між собою, адже взаємозв'язок наукових здобутків КЮТ із сьогоденням і поляга тому, що праці, досягнення, розробки членів товариства зробили значний внесок розвиток провідних галузей права та окремих правових інститутів.

2. Зважаючи на той факт, що праць, присвячених історії створення, розвит та діяльності КЮТ обмаль, в підрозділі 1.1 Історіографія проблеми бажано було більш детально висвітлити той фактаж, що міститься в працях Л.Г. Заблоцької, О. Горіна, С.С. Секиринського, В.І. Сергійчука, І.Б. Усенка.

3. У підрозділі 4.6.1 «Новітні школи кримінального права» викликає сум доречність розгорнутої подачі матеріалів, що стосуються життя та діяльності лікар антрополога, засновника антропологічної кримінології Чезаре Ломброзо. Ці матеріа краще було б подати компактніше, з більшою кількістю узагальнень та прив'язок проблеми вивчення.

4. П'ятий розділ дисертації присвячений аналізу діяльності послідовник Київського юридичного товариства - Українського правничого товариства в Киє (1917-1920 рр.), Українського правничого товариства у Варшаві (1921-1922 рр Українського правничого товариства у Празі (20-30-ті роки XX ст.), Громадсько об'єднання «Українське юридичне товариство» (1999 – до т.ч.). Натомість, на на погляд, незважаючи на його значущість, недоречно виділяти його окреми розділом, адже його обсяг сягає 19 сторінок.

5. Неповною мірою, на наш погляд, в авторефераті розкрита діяльніс українських юридичних товариств – послідовників КЮТ в Україні та еміграції

Українського Правничого товариства в Києві (1917–1920), Українського Правничого товариства у Варшаві (1921–1922) та Українського Правничого товариства у Празі (1922–1933), «Українського юридичного товариства» (1999– до т.ч.).

6. У загальних висновках доцільно було б представити найбільш вагомі праці науковців КЮТ, їхні монографії, підручники, які суттєво вплинули на розвиток української юридичної науки.

7. Було б важливим чіткіше визначити, які науково-теоретичні положення дисертаційного дослідження набудуть подальшого розвитку завдяки здійсненій науковій розвідці.

Зроблені зауваження мають рекомендаційний характер і на загальну позитивну оцінку дослідження Пилипчук О.О. в цілому не впливають.

Загальний висновок

Аналіз дисертації, автореферату і публікацій О.О. Пилипчук дозволяє стверджувати, що дисертаційне дослідження «Київське юридичне товариство (1877-1919): організаційні засади, наукова та культурно-просвітницька діяльність» є закінченою самостійною науковою працею, яка робить вагомий внесок у історію науки й техніки, відповідає вимогам ДАК України відповідно до пункту 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р.), а її автор Оксана Олегівна Пилипчук заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора історичних наук зі спеціальності 07.00.07 - історія науки й техніки.

Офіційний опонент –
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
і педагогічної майстерності
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького А.А. Коробченко

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО * МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ * ВІДДІЛ КАДРІВ

Підпис Коробченко А.А. засвідчую
Начальник відділу кадрів Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького спецінспектор вк